Interview

بەیان
سەلمان

سەلمان رۆشدی

چاوپێکەوتن

بەیان سەلمان

ئەدەبی سەردەم

بەیان سەلمان
ساڵی لەدایکبوون: ١٩٦١ کەرکوك
١٩٨٦/١٩٨١ کۆلێژی ئابوری و بازرگانی/ بەغداد
٢٠٠١/٢٠٠٠ دبلۆم لە ئەدەبی سەردەم/ زانکۆی پاریسی هەشت
٢٠٠١/٢٠٠٠ دبلۆمی لیسانس/ پاریس
٢٠٠٥/٢٠٠٤ ئەدەبی سەردەم و ئەدەبی فەرەنسی «تایبەتمەندی لە ئەدەبی خەیاڵدا»/ ماجستەر
کتێبی ‹نامۆیی سەر و هەرەسی دیمەنەکان››/ لێکۆڵینەوە بە زمانی عەرەبی
وەرگێڕانی ڕۆمانی ‹ کهوف هایدراهوداهوس»ی سەلیم بەرەکات بۆ زمانی فەرەنسی
بوراق/ ڕۆمان بە زمانی عەرەبی
نەوەکانی مادایی/ ڕۆمان بە زمانی کوردی
بەسەرهاتەکانی خەزنە مەملوك/ ڕۆمان بە زمانی کوردی ٢٠١٢

سەرەتا سەبارەت بە رۆمانە تازەکەی (بەسەرهاتەکانی خەزنە مەملوك) قسەم لەگەڵدا کرد کە بۆ خۆم دوو جارم خوێندووەتەوە و چێژیم لێبینیوە، هەستمکرد لەو رۆمانەدا هێزێکی گەورەی ئیستاتیکی و فەنتازی لە شێوازی گێرانەوە و تەکنیك و زمان و رووداوەکاندا هەیە، ئەمە لەکاتێکدا بە پێچەوانەوە، نەمتوانی رۆمانی (نەوەکانی مادایی) تەواو بکەم، ویستم بزانم لەم بارەوە سەرنجی خۆی چییە؟

بەیان لەم بارەوە پێیوابوو من تەواو مافی خۆمە رۆمانێکم بەدڵ بێ و یەکێکم بەدڵ نەبێ، پێشی وتم: بەڵام دەبێ بزانی بۆ! چونکە کەسانێکی زۆریش بێ ئەوەی بیان ناسم زۆریان بەدڵ بووە. نەوەکانی مادایی بە ستیلێکی زۆر نوێ نووسراوە، خوێنەری کوردی ئاشنایی لەگەڵدا نییە، چەند چەمکێکی نوێی لە خۆی گرتووە و تا رادەیەك پڕ کۆدە، دەبێ خوێنەر زۆر وریابێ لە خوێنەوەی ئەو جۆرە رۆمانە، تاکو حوکمی پێشنەیی بەسەردا نەدا».

ئەم خانمە رۆماننوسە ئاماژەی بەوەشدا کە ئێمەی کورد رۆمان بە زمانی وەرگێراو لە ئینگلیزی و عەرەبی و فارسیەوە دەخوێنینەوە، لە راستیدا ئەو ستیلە ئەسڵیە نابینین کە رۆمانەکە پێی نووسراوە، چونکە تەنها پێ لەسەر ناوەڕۆکەکەی دادەگرین،کە لەوانەیە لە زمانی ئەسلیدا بە ستیلێك نووسرابێ خوێنەر چێژی لێ نەبینێ، ئەوەشی ئاشکرا کرد کە رۆماننووس بەرهەمێك دادەهێنێ و ئەمەش وەك هەر پرۆژەیەکی نوێ لە دونیادا یان دەبێتە شوێنی پەسەندکردن یان جێی رەخنەیە، پرۆژەی نوێ هەمیشە جێی رەخنەیە بەتایبەتی ئەگەر نووسەرەکەی ژن بێ و وتیشی» جگە لەوەی ئەگەر نەڵێم تەعتیمکردن «بێدەنگی لێکردن» ئەوە دەڵێم پارازیت هەیە سەبارەت بە نووسینی ژن و بە شێوەیەکی زیرکانە ئیشی لەسەر دەکرێ، تاکو سەرکوت بکرێن و نووسیەکانیان پەراوێز بخرێن، ئەمە فۆبیا نییە، بەڵکو راستییەکی تێبینیکراوە، جگە لەوەی من دوا کەسم وەك نووسەرێك کە هەرگیز حەزم بە خۆ نمایشکردن و خۆ دەرخستن نەبووە لە میدیاکاندا، ئەگەرچی ئەمە مافێکی نووسەرە کە بایی خۆی بایەخی پێ بدرێ تاکو بەرهەمەکانی بە خوێنەر بناسرێن. ئەم پرۆژە نوێیانە پێی دەڵێن لادان لە نۆرم کە کۆمەڵ ئاشنایی بە نۆرمێك بوو پرۆژەی نوێ قبووڵ ناکات، تەنانەت بێ ئەوەی کەسەکان خۆیان پێی بزانن ئەم بیرۆکەیە لەلایان سەقامگیر دەبێ».

بە گوتەی بەیان نەوەکانی مادایی کە چوار ساڵ و نیو بە نووسینەوەی خەریك بووە و دەیان جار جێی هێشتووە و دواتر هاتۆتەوە سەری. هەروەها دەڵێت: دیارە من بۆ هەموو رۆمانێکم و تەنانەتە شیعرەکانیشم هەمیشە پاش تەواوبوونی دەقێکم مەودایەکی لێ وەرئەگرم و ئەوجا دێمەوە سەری. لە راستیشدا وەها تەماشای دەقێکم دەکەم وەك منداڵێك کە تا پێ دەگرێ دەبێ هەمیشە ئاگاداری بی و پەروەردەی بکەی. نووسەر تەنها خۆی لەگەڵ دەقەکەی خۆی و کەسایەتیەکانی نێو دەقەکەی قسە دەکات و ردەکاریی ژیانی رۆژانەیان لەگەڵدا بەسەر دەبات، هەر بۆیە

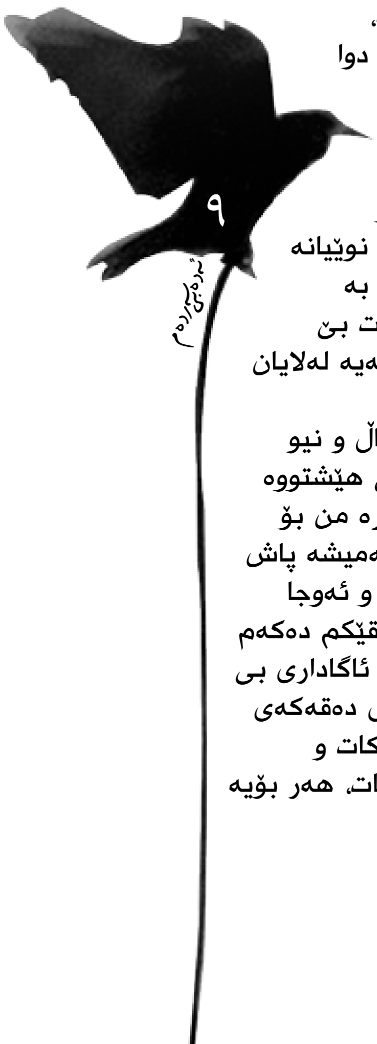

لە کۆتایدا بەو شیوەیەش دەهێڵێ دەقەکە ڕووناکیی ببینێ کە خۆی بە باشیی زانیوە. بە بڕوای خۆشم نەوەکانی مادایی پرۆژەیەکی نوێیە و دەکرێ کەسانێك خێرا بچنە ناوی، کەسانێکی دی کاتیان پێویست بێ. هەر وەك تیوریناسەکانی ئەدەب دەڵێن: کە خوێنەر لەو شوێن و کاتەی دەقێکی تێدا خوێندۆتەوە، لەگەڵ چ کەس و کام گروپ و لە چ کۆنتێکستی دەروونی و کۆمەڵایەتی و سیاسی دەقەکەی خوێندۆتەوە هەموو کاریگەرییان بەسەر دید و بۆچوونی لەو خوێندەوەیەدا دەرئەکەوێ. لە هەموو حاڵێکدا نووسینی ڕۆمانێکی نوێ هەمیشە جێی بیروڕای جیاوازە. کێڵگەی ئەدەبی ڕۆمان نووسینیش ئێجگار بەرفراوانە و هەموو جۆرە ستیلێك و مۆدێلێك جێی تێدا دەبێتەوە ئەگەر خوێنەر ئاسۆی بیرکردنەوەی فراون بکات«.

لە ڕاستیدا بەسەرهاتەکانی خەزنە مەملوك باس لە سەردەمێکی زۆر کۆن دەکات و نووسەر لێرەدا فەزایەکی مێژوویی خولقاندووە. ئەوەی بەلای منەوە لە کاتی خوێندنەوەدا سەرنج ڕاکێش بوو، بەکارهێنانی زمانێکی سەردەمیانە بوو بۆ گوزارشتکردن لە ڕووداوێکی مێژووی،لەم بارەوە خوی بۆچونێکی تایبەتی هەبوو:

بۆ ئەوەی بچینەوە ناو ئەو سەردەمەوە، دەبوو ڕۆمانەکە بەو زمانە بنووسرێ. ئەوە من نیم کە قسە دەکەم، بەڵکوو خەزنە و کەسایەتیەکانی دیکەن. پاشان زمانەکە زۆر سادەیە، ئەگەر من ئەو ڕۆمانەم بە عەرەبی بنووسیبایە، دەبوو تەواو لە قاڵبی زمانی »فصحة«ی کۆنی عەرەبی بدەم، بەڵام ئەمە لە کوردیدا ناکرێ، زۆر ناشرین دەرئەچوو و دەقەکەی دەشێوان. زۆر گرنگە کە نووسەر ڕەچاوی ئەو جۆرە بەراوردانە بکات» ئەم نووسەرە کاتێ دەقێك دەنووسێ خۆێ لەخەڵك دائەبڕێ، بە تەواویی، تاکو لە کەسایەتیەکانی تێبگات، وەك خۆشی باسی کرد، ڕەنگە لە سەرەتادا بە زمانی کەسی سێهەم بنووسێ، وەك ئەمەی »بەسەرهاتەکانی خەزنە مەملووك« دواجار بڕیاری دێتە سەر ئەوەی بە کەسی یەکەم بنووسێ، یان وەك ئەوەی لە ڕۆمانی »بوراق« تێبینی دەکرێ کە بە زمانی کەسی دووهەم »انت« نووسیویەتی، ئەمەش ستیلێکی قورسە بەڵام ئامانجێکی نووسەر دەپێکێ» بە پێی تیوری ڕۆمان، نووسەر ڕێکخەری جیهانی ڕۆمانە و ئەو دەیبینێ بە چ ستیلێك، بە چەند کەسایەتی و کامە شێوەیە قسە بکەن و لە چ کات و ڕووداوەکان لە کام شوینە بن«.

فێربوونی خوێندنەوە و نووسین کە تەوەرێکی بنەڕەتی ئەم ڕۆمانەی بەیان سەلمانە، لە لایەکەوە دەرگای خۆشبەختی دەکاتەوە بۆ خەزنە و لە لایەکیترەوە دەبێتە کێشەو بەڵا بۆی، من پرسیاری ئەوەم لێکرد کە ئایا ئەم حاڵەتە تاچەند لە ژیانی واقیعییەوە نزیکە و مەسەلەی خوێنەواری لە ژیانی واقیعدا تا چەند دەبێتە دەردی سەری و کێشە؟ ئەو بڕوای وابوو کەسایەتی سەرەکیی »خەزنە« لە کۆنتێکستی زەمانێکدایە وا بووە، سەرەتا دەرگای ئازادیی و پلە و پایە و تا ڕادەیەك دەوڵەمەندبوونیشی بۆ کردەوە، پاشان دەبێتە مایەی دەردەسەریی، چونکە خوێنەوار ئێجگار کەم بوونە لەو سەردەمە و سزادانی خەزنە ئەوەش دەسەلمێنێ کە لە

نەخشەی نووسین دەسڕدرێتەوە« ئەمە لە پێشاندا سزادانی خوێنەواری و نووسینە ئەوجا سزادانی کەسە، جگە لەوەی کۆیلەی بازرگانێکە کە نەك جەستەی هی ئەوە، بەڵکو دەیەوێ بە شێویەکی رەمزی مێشکی هەر بۆخۆی بێت. دیارە لەم سەردەمەی ئێستاشدا بە جۆرێکی دی سزای ئەو کەسانە دەدرێ کە زانستیان پێیە. کە رۆمانێك دەنووسم بە راستی لەو کاتەدا بیر ناکەمەوە ئەمە لە ‹‹راستیدا›› چۆن وەردەگیرێ، چونکە من پلانی رۆمانێکم لەلا گەلاڵە بووە و بەرە بەرە بەو شێوەیەی خۆم مەبەستمە دەینووسمەوە، دواجار چی لە راستی نزیکی دەخاتەوە ئەمەش بۆ خۆی گرنگە. هەموو دەقەکانم لە مرۆڤ دەدوێن، لەو رۆمانەشدا مرۆڤێکی خوێنەواری کۆیلە هەیە، کە دەکرێ مرۆڤی ئەم سەردەمەش بێ ئیتر کورد بێت یان نا، شووناسی لەودا ببینێتەوە.

بەیان سەلمان بەهۆی شارەزابوونی لە زمان و تێکەڵاویی لەگەڵ کەشی ئەدەبی ئەوروپییەکاندا و هاوکات ماستەرەکانی، ئاگاییەکی باشی لە رۆمانی نوێی ئەوروپی هەیە و جگە لە ئاستە رۆشنبیریەکەی خۆی، هاوکات خوێنەرێکی جدیی رۆمانی نوێشە، لێرەدا دەمانەوێت بزانین تا چەند ئەو ئەزموونە جیهانییە کاریگەریی بەسەر ئەزموونی رۆماننوسی خۆیەوە دەبینێت، ئەو پێی وایە کە کەسێك لە ستروکتوری زانستی ئەوروپی دەخوێنێ دەچێتە نێو ئەو جیهانە و خۆی لە هەموو جۆرە نووسینێکی نوێ دەدات.

ئەمڕۆ لە فەرەنسا بە تایبەتی کە مەڵبەندی نووسینی نوێیە، ئەو جۆرە نووسینانە زۆر گرنگن، چونکە سەردەمی ئەمڕۆ بە تایبەتی لە رۆژئاوا و ژاپۆن زۆر ئاڵۆزە نووسەر بە ویستی خۆی نییە کە رەچاوی دونیای سەردەم دەکات، ئەگەرچی دەقەکەشی باس لەسەردەمێکی دێرین بکات، دەنا لە داهاتوودا کەس دەقەکانیان ناخوێنێتەوە.

بەیان باسی لەوەکرد هەموو نووسەرێك رەنگدانەوەی ئەزموونی خۆی لە دەقەکانیدا هەیە« منیش مرۆڤم پێش ئەوەی نووسەر بم، شەڕ بە هەموو جۆرەکانی، دابران، مردنی کەسە هەر ئازیزەکانم، باوکم، دایکم، منداڵەکەم، براکەم، هاوڕێی زۆر نزیکم، برینداربوون لە ژیانمدا ڕۆڵێکی گەورەیان لە بیرو بۆچوونم هەیە و لە هەموو رۆمانەکانمدا رەنگ دەدەنەوە. مەرج نییە راستەوخۆ نووسەر دەریان ببڕێ، بەڵام ئەوانە دەبنەوە هەوێنی گرنگ و گەلاڵە دەکەن و نووسینی قووڵ بەرهەم دەهێنن. هەموو ئەمانەش بەدەرنین لە بەدواچوونی نووسەر بە دوی زانستی و لە ئاشنابوونی بە هونەر و ئەدەب و نووسینی میللەتانی دی. لێرەوە ئەزموونی نووسەر و گەلاڵە بوونی زانستی دەقێك بەرهەم دەهێنێ. بەیان بڕوای وایە ئەمە بەو مانایە نایەت کە کاتێ دڵخۆش بین ناتوانین بنووسین، دەکرێ شاد بیت و خەریکی نووسین بیت، بەڵام ئەزموونی ئەو کەسە تەواو جیاوازە لەوەی پێشووتر کە دەقی ژیانی خۆی بەرهەمێکە و پڕ رووداوە.

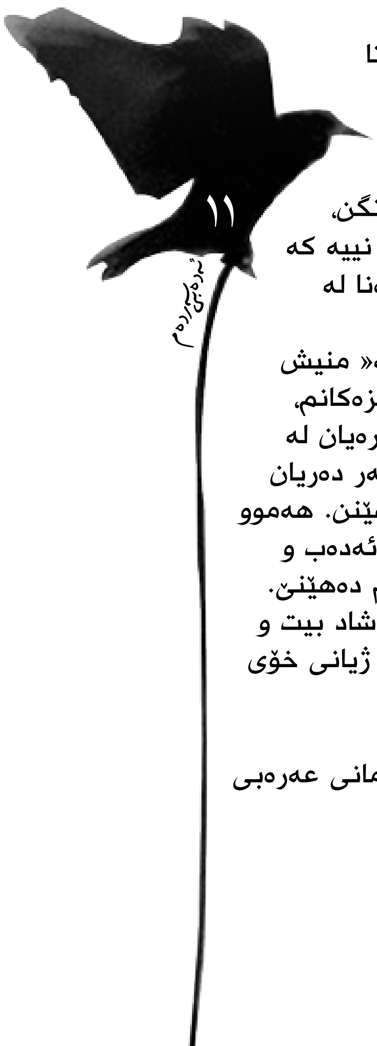

بەیان ماوەیەکی زۆرە لە دەرەوەی وڵات دەژی و زۆربەی کاری نووسین و خوێندنەوەی بە زمانی عەرەبی

و ئینگیزییە، بەڵام ئەبێ چی بڵێت بەرامبەر بەو ئەزمونە جیاوازانەی ناو ڕۆمانی کوردی.
بەداخەوە ئێمە ناتوانین رۆمانی کوردی بەوانەی خۆشیەوە هەڵسەنگێنین، چونکە کاتێك ئەتوانرێت ئەوە بکرێت کە بۆ نموونە لە نێوان دووسەد سێسەد رۆماننووس کارەکانیان هەڵسەنگێنرێت» ئەوەی کە دەیبینین جارێ چەند رۆمان نووسێك هەن، ئەمەش بێ گومان بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ئەزموونی کورد لە نووسینی رۆمان نوێیە،جگە لەوەی بواری چاپکردن بۆ هەموو کەس نەڕەخساوە، ئەگەر لە چاپکردنی کتێبێکیشدا بێت، ئەوە بە کولەمەرگی جێبەجێ دەکرێ. بەیان لێرەدا تا ئاستێك رەشبینانە تەماشای دۆخەکە دەکات و پێی وایە،هەمیشە دەبێ سەر بەلایەك بیت بۆ ئەوەی کارەکانت ڕووناکیی ببینن، ئەگەر نووسەرەکە ژن بێت ئەمە قورسترە. جگە لەوەی مەسەلەی باشیی دەقێك و خراپی بۆچوونێکی نسبیە، ئەوەی کە لەلای یەکێك باش بێت رەنگە لەلای کەسێکی دی وەهای نەبینێ. «دواجار هەمیشە باشە و جێی ڕێزە کە ڕۆمانووسمان زۆر بێ، چونکە هەر نووسینە کە وێنەی گەش و گەشەکردنی لایەنی رۆشنبیری میللەتێك دەرئەخات.

بەیان سەلمان ڕۆمانی «کهوف هایدراهوداهوس»ی سەلیم بەرەکاتی کردووە بە فەرەنسی، هەروەها شیعریش بە زمانی فەرەنسی ئەنووسێت، بەڵام نووسینی ڕۆمان بە زمانی فەرەنسی بەکارێکی ئەستەم ئەزانێت.

- نووسینی ڕۆمان زمانێکی زۆر تایبەتی دەوێ، دەبێ ئەو زمانە زمانی دایك بێ یاخود زمانێك بێ کە لە منداڵیەوە لەگەڵتدا بووبێ تاکو پێی بنووسی. هەروەها بەیان پێیوایە: دەربڕینی وشە و بەکارهێنانی زانستی کلتووری دەوێ، نموونەی «شێرکۆ فەتاح»ی هێنایەوە کە بە ئەڵمانی دەنووسێ یان ئەمین مەعلوف و کاتب یاسین بە فەرەنسی دەنووسن و سەلمان روشدی بە ئینگلیزی دەنووسێ، ئەم نووسەرانە جیاوازن چونکە ئەو زمانەی پێی دەنووسن زمانی یەکەم و دووهەمیانە.
- بەڵام بۆ شیعر ئاسانترە، ستروکتوری جیاوازترە، ئێستا لە ئامادەکردنی دیوانێکی شیعریم کە بە فەرەنسی نووسیومە و هێشتا هەر کاری تێدا ئەکەم. ئەگەر بە چاکیی زمانێك بزانی دەکرێ رۆمانێکی تایبەت بە کورد بە زمانێکی جیهانی بنووسی. زمان ئامرازێکی دەربڕینە کە دەسەڵاتت بەسەردا هەبێ دەکرێ بە زمانێکی هاوتەریبی زمانی دایك بنووسی ئەمەش بۆ نموونە لە رۆمانی یەکەمم ‹بوراق› رەنگیداوەتەوە کە ڕووداوەکانی کوردین و بە زمانی عەرەبی نووسیومە.

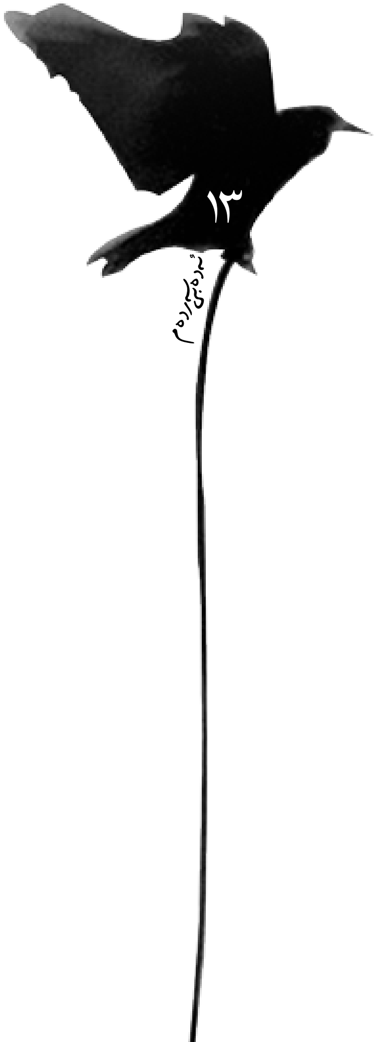

ئەوەکانی مادایی
رۆمان
بەیان سەلمان

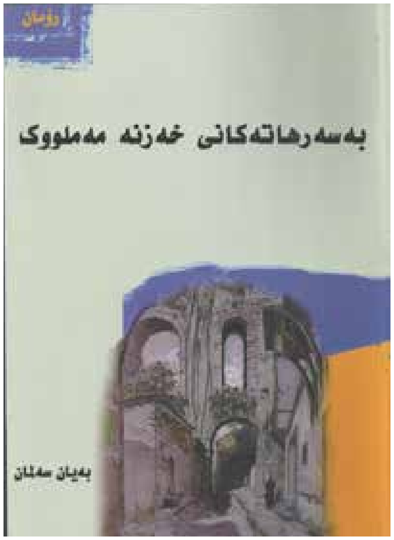

رۆمان
بەسەرهاتەکانی خەزنە مەملووک
بەیان سەلمان